

La
**pedra
seca**

a Sant Feliu
de Llobregat

Les barraques, corrals, aixoplucs, forns, pous, camins i marges disseminats per l'actual Parc de Collserola formen part de la **història i la tradició agrícola** iniciada a fi del segle XVIII i generalitzades arreu al segle XIX. Totes elles tenen en comú la seva senzillesa i enginy. La transformació dels usos i costums relacionats amb el camp, la producció de calç i l'obtenció de gel, farà desaparèixer oficis i deixarà en un estat ruïnós les construccions associades.

A la dècada dels anys 80, apareixen a Collserola grups de persones que volen **fer valdre les construccions de pedra seca**: el Museu de Molins de Rei, la Secció Excursionista Ateneu Santjustenc (SEAS) a Sant Just Desvern i l'Agrupació de Recerca i Estudis de Sant Feliu de Llobregat (ARES).

Duran a terme accions per difondre i salvaguardar aquest patrimoni.

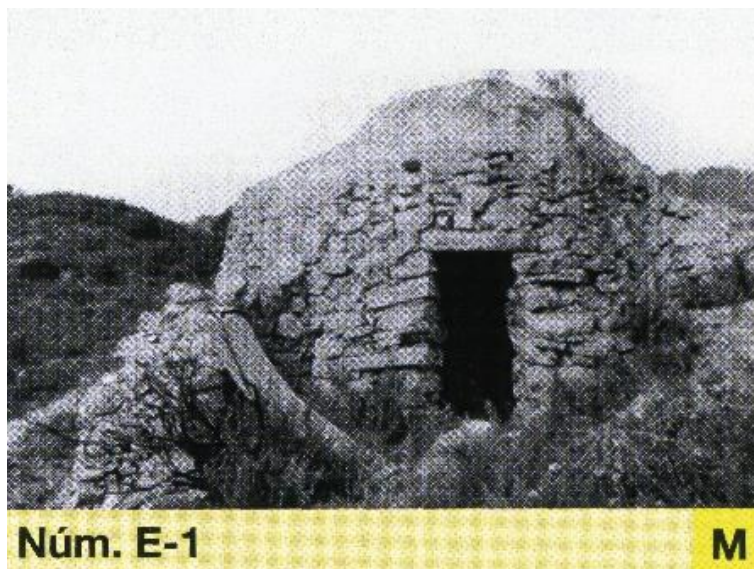
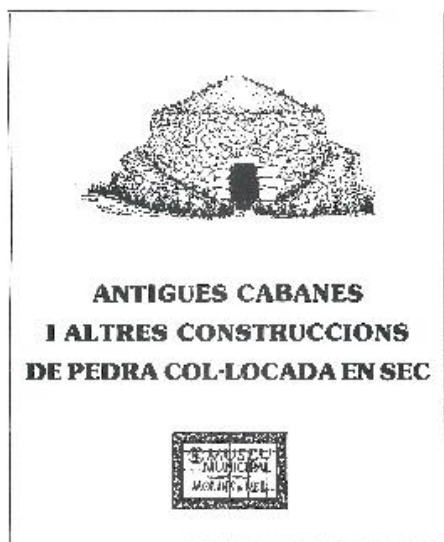
Aquests darrers anys, el Parc de Collserola i l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat han restaurat diverses barraques a la finca de Can Furriol i s'han iniciat **itineraris per camins històrics** per part d'un grup de persones liderades pel santfeliuenc Jordi Corregidor amb el suport de l'Arxiu Comarcal del Baix Llobregat que han donat a conèixer a molts veïns i veïnes aquestes construccions de pedra seca. També els Amics de la Natura i l'Agrupació de Defensa Forestal (ADF) de Sant Feliu ajuden a mantenir-les i a difondre-les. La declaració de les construccions de pedra seca com a **patrimoni de la humanitat**, ha incrementat l'interès vers el tema i sembla l'única possibilitat de fer-les sobreviure.

(1) Foto difosa el juny de 1982 per la revista Va i Ve. Membres de l'ARES exploren la barraca aixecada damunt del turonet situat a la dreta de les oficines i barrera de la *Sanxon*, anys més tard va ser esborrada del mapa.

(2) Publicació realitzada pel Museu Municipal de Molins de Rei el 1986.

(3) El Catàleg de Patrimoni Arquitectònic aprovat el 1989 va incorporar diverses construccions de pedra seca, com la barraca amb el Núm. E-1.

Núm. E-1

M

Barraca o cabana de vinya de planta circular

La barraca o cabana de vinya és una **construcció petita i modesta**, que es desenvolupà en el medi rural i que s'utilitzà de **refugi** per a les persones durant les feines del camp així com d'espai de **magatzem** de les seves eines, fet que condiciona que sigui coberta. Poder cobrir amb pedra un espai petit sense gaires coneixements tècnics va ser el tret de sortida que va permetre aquest gran desenvolupament.

La necessitat de tenir un refugi a prop del conreu quan aquest està allunyat del lloc de residència fa que es construïxin barraques de pedra seca massivament durant el **segle XIX**, que és quan el conreu de la vinya va

agafar més importància i diversificació territorial. Són elements patrimonials que evidencien el **passat vitivinícola**. Amb el temps i els canvis agrícoles de la zona van acabar en desús, no obstant això, hi ha diversos models de planta circular al terme de Sant Feliu de Llobregat.

La barraca o cabana de vinya circular amb **llinda** és un model molt utilitzat, amb falsa volta de la coberta interior o llinda plana. La llinda és una pedra gran i consistent que ha de suportar el pes de la paret superior de la porta. Sovint aquest pes és important i les persones que construeixen la barraca ho reforcen amb una doble llinda, amb una llinda apuntada o amb un arc de descàrrega. La senzillesa de les barraques de Sant Feliu de Llobregat ens indiquen que la llinda era plana.

Diverses barraques situades a la finca de Can n'Amigó del Clot

Dues barraques situades a la finca de Ca n'Albareda

Barraca situada a la finca de Can Furriol restaurada fa uns anys.

Barraca o cabana de vinya de planta rectangular

La tècnica constructiva és la d'**aproximació de filades**. Consisteix en anar sobreposant les pedres horitzontalment sense polir, aplanades, ben aparellades entre si i amb un lleuger pendent. La filada superior es decanta cap a l'interior, tot formant anelles de pedra de radi decreixent fins a la cúpula, que es tanca amb una o diverses lloses.

La barraca o cabana de vinya rectangular amb llinda sol tenir la **porta** situada a la part més visible, és a dir a la façana. La **façana** mostra la categoria que se li volia donar a la construcció. Per porta no ens referim a la fusta que feia de tancament d'algunes barraques, molt poques, sinó a l'obertura que es feia amb pedra. Independentment de la resta de la barraca, aquesta obertura implicava certes dificultats tècniques que han trobat solucions diverses segons l'època i la zona.

Can Furriol

Can Solanes

Torre Abadal

Turó de Ca n'Albareda

Ca n'Amigó del Clot

Entorn de la cimeterra Sanson

Forns de calç i pou de glaç

El *Fornot de les Torres* esta a 150 m a l'esquerra del corriol que puja des del revolt de la Torre del Bisbe i de l'antic convent de Santa Margarida de Valldonzella hi podem veure les restes d'aquest antic forn de calç del segle XVIII.

Els forns artesans de calç es construïen excavant a terra un forat d'uns 5 m de fondària, en **forma d'olla o de con truncat**. Aquests forns s'obrien al costat de camins per facilitar l'accés dels carros que portaven la pedra calcària i, un cop acabada la fornada, s'emportaven la calç. Els forns tenien **dues boques**: la superior, per on es carregaven de pedra; i la inferior, per on es feia el foc i es retirava la calç.

El **mestre calcinaire** sabia que la pedra ja era cuïta observant el color del fum que sortia del forn. Al començament del procés el fum era de color fosc, mentre que quan la roca ja s'havia transformat en calç, prenia un color groguenc clar o bé esdevenia incolor. Això podia durar uns dotze o quinze dies, després deixaven refredar el forn durant una setmana per extreure la pedra cuïta.

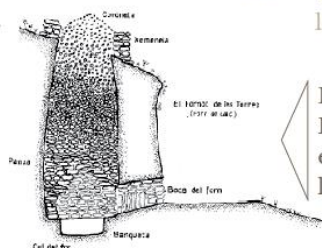
Els **blocs de calç viva** obtinguts es carregaven en carros i es traslladaven als dipòsits de distribució, on se submergien en aigua per obtenir la calç apagada, que era la forma més comú de fer servir la calç en el ram de la construcció.

El **pou de glaç** situat a la llera del torrent, es construeix amb el propòsit d'omplir-lo de neu o gel després de les nevades per tal de disposar-ne durant la resta de l'any. Generalment tenen forma circular. La part superior es tancava amb una coberta en forma de volta que tenia unes obertures per permetre la introducció i l'extracció de la neu o el glaç, si bé de vegades disposaven d'una entrada inferior per a l'operació d'extracció. Cal comentar que la planta fa entre 10 i 16 metres de llargada i entre 5 i 8 metres d'amplada, la profunditat sol ser d'entre 4 i 8 m. La construcció sobresurt a la superfície un metre aproximadament i és tota de pedra en sec per conservar la neu el major temps possible i per evitar que la formació d'aigua per fusió afecti el gel, ja que amb la pedra seca, l'aigua podia sortir.

L'activitat de les geleres artificials és coneguda des de temps dels romans; el seu gran desenvolupament va tenir lloc entre els segles XVI i XIX, i han estat utilitzades fins a mitjan segle XX, quan, amb l'aparició dels primers frigorífics, cauen en desús. Abans que hi hagués fàbriques de gel, l'emmagatzemament i distribució de gel a les grans ciutats i poblacions en la seva època va arribar a ser un negoci important que involucrava una part significativa de la població rural.

Fornot de les Torres

Dibuix de Fulgenci Baños editat per la SEAS

Forn de calç a l'entorn de Can Furriol

Possible pou de glaç a l'entorn de Can Furriol

Marges

Els marges són parets de sosteniment. Aguanten la terra en els costers per tal de fer **feixes o bancals** que siguin plans o amb un pendent més lleu i, per tant, cultivables i també per evitar l'erosió de les terres que provoca l'aigua de les pluges en els terrenys de molta pendent.

La construcció d'aquests marges les feien els mateixos pagesos, però arreu es constata l'existència de persones que ho tenien per ofici i que rebien el nom de **marger** o **margener**. A cada indret els marges poden tenir formes i aparences diferents en funció del tipus de pedra local o la manera de fer, però hi ha estratègies que es van repetint arreu.

Els marges fets de lloses, són propis dels indrets amb **pissarres i llicorelles**. Les lloses es disposen planes i amb l'extrem cap a l'interior del talús. No és estrany de trobar-hi filades amb les lloses disposades en vertical o bé inclinades. Els murs no solen ser gaire alts, ja que el pendent no ho obliga a fer i quan han de ser-ho poden incloure-hi blocs grans entremig.

Als marges fets de blocs de **calcàries** les dimensions de la pedra és major, amb una tendència a ser entre mitjana i gran, el material es força regular i amb una cara planera cap a l'exterior, el constructor combina la manya amb les mides dels blocs disposats regularment.

Marge de pedres calcàries ciclòpies a l'antiga finca de Can Marc

Marges situats a la zona de Mas Lluï

Marges situats a la finca de Can Furriol

Marges situat a la finca de la Torre d'Abadal

Corrals, arneres, camins i aixoplucs

Altres construccions amb pedra seca

Les obres constructives relacionades amb aquella forma de viure i treballar van modelar una cultura pròpia amb una extensa varietat de feines específiques destinades a treure els màxims aprofitaments dels recursos propers i de les edificacions tradicionals.

Corrals situat dins la finca de la Torre Abadal

Els **corrals** tenen una relació directa amb la granja o explotació ramadera. Són espais de forma circular o rectangulars tancats amb murs prou alts per a impedir la sortida del ramat i l'entrada de depredadors. L'únic punt d'accés era el portell, on s'instal·lava la tanca de fusta que servia de porta. Els corrals solien estar situats als vessants de les muntanyes i lluny de les poblacions, això provocava que molts tingueren adossades casetes de pedra seca que servien de refugi al pastor.

Arnera construïda a la finca de Can Furriol

Les **arneres** son un espai deixat en els marges per ubicar-hi una arna (rusc, buc, casera...). Aquest espai calia deixar-lo fet en el mateix moment de construcció del marge de pedra seca. Per tant, hem de tenir present la previsió que s'havia de tenir en el moment d'aixecar aquestes construccions. També hi comptava l'orientació. Normalment es tractava d'un marge

orientat a migdia per aprofitar al màxim les hores de sol.

Els avantatges d'un rusc col·locat dins d'una arnera eren bàsicament la protecció sobre les inclemències meteorològiques com ara la pluja i el vent i, el que era més important, la protecció dels atacs dels depredadors ja que només quedava descoberta la cara de l'arna on hi havia les piqueres d'entrada i sortida de les abelles i que era la part que elles podien controlar per defensar-se. Aquestes construccions les podem trobar amb una sola arnera aïllada o bé un grup d'arneres.

Camí empedrat de la cimentera de la Sanson

Els **camins** ramaders o vies pecuàries han de ser prou amples per a deixar transitar els ramats de bestiar. Normalment són camins d'una mica més de l'amplada d'un carro, atès que els ramats que hi haurien de passar podrien ser prou nombrosos i probablement en els desplaçaments propis de la transhumància.

Aixoplucs situats a la finca de Ca n'Amigó del Clot i a Can Furriol

Un **aixopluc** és un espai petit usat de refugi per la pagesia o per a desar eines agrícoles i ramaderes.

La pedra seca

a Sant Feliu
de Llobregat

Organitza:

En conveni amb:

Amb el suport de:

Amb la col·laboració de Josep Menargues i Jordi Corregidor.
Disseny: Ateneu Santfeliuenc.